

مقاله پژوهشی:

شناسایی و تبیین گزاره‌های سیاستی بودجه کشور

مهدی نیکنام^۱، حسین علی احمدی جشفقانی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۰۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۰۱

چکیده

بودجه سندی است که از طریق آن دولت، می‌تواند بر متغیرهای کلان اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و... تأثیر بگذارد. بودجه در ایران، مانند شریان‌های بدن، نقش مهمی در انتقال خون حیات‌بخش به اجزای مختلف جامعه و اقتصاد بازی کند. احصاء و شناسایی گزاره‌های سیاستی بودجه عمومی از ضروری‌ترین اولویت‌ها در جهت تبیین کارآمدی بودجه در جمهوری اسلامی ایران است. در این تحقیق کاربردی-توسعه‌ای که با روش توصیفی-تحلیل انجام شد، اطلاعات با روش کتابخانه‌ای و با مراجعه به اسناد و مدارک معتبر گردآوری و از طریق ابزار پرسش‌نامه در اختیار ۷۰ نفر از صاحب‌نظران و خبرگان گذاشته شد. نتایج از طریق نرم‌افزار نشان داد که گزاره‌های سیاستی بودجه عمومی در جمهوری اسلامی ایران شامل مفاهیم قانون اساسی (با ۶ شاخص)، قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ (۳ شاخص)، قانون برنامه و بودجه (۲۰ شاخص)، سند چشم‌انداز (۹ شاخص)، قانون برنامه ۵ ساله توسعه (۱۴ شاخص) و سیاست‌های کلی برنامه ۵ ساله (۱۵ شاخص) مورد شناسایی واقع شدند.

کلیدواژه‌ها: بودجه عمومی، برنامه و بودجه، گزاره‌های سیاستی، ارکان جهت‌ساز.

۱. دانشجوی دکتری مدیریت، گرایش تصمیم‌گیری و خط‌مشی‌گذاری دانشگاه علم و صنعت ایران. نویسنده مسئول؛

رایانامه: mehdiniknam1362501irani@yahoo.com

۲. استادیار دانشگاه علم و صنعت ایران.

مقدمه

بودجه عمومی یا بودجه دولت به عنوان کانون توجه دولت، مجموعه درآمدها و هزینه‌های یک کشور در طول یک سال مالی است. بودجه عمومی شامل تمامی درآمدهای دولت از مالیات‌ها، عوارض، درآمدهای نفتی و غیره، همچنین هزینه‌های دولت برای تأمین خدمات عمومی، مانند بهداشت، آموزش، حمل و نقل، بخش عمومی، دفاع و امنیت، برنامه‌های اجتماعی و بسیاری موارد دیگر را شامل می‌شود.

دولت با تدوین بودجه عمومی، اولویت‌های خود را تعیین می‌کند و برنامه‌های خود را برای اجرا در سال مالی بعد مشخص می‌کند. هدف اصلی دولت در تدوین بودجه عمومی، تأمین منابع مالی برای رسیدن به اهداف و برنامه‌های خود و بهبود وضعیت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشور است.

بودجه عمومی یکی از ابزارهای اساسی برای مدیریت اقتصادی است و در صورتی که به درستی تدوین و اجرا شود، می‌تواند بهبود وضعیت اقتصادی کشور را تضمین کند. همچنین، می‌تواند به عنوان یک ابزار برای واپایش تورم، تعادل بین درآمد و هزینه، افزایش رشد اقتصادی و دستیابی به توسعه پایدار استفاده شود.

بررسی پژوهش‌های صورت گرفته توسط پژوهشگران در خصوص بودجه، حاکی از آن است که بیشتر این پژوهش‌ها به ماهیت بودجه و فنون مرتبط پرداخته‌اند و به جنبه‌های کلان آن در سطح ملی، در چارچوب مبانی نظام ج.ا.ایران و اینکه ج.ا.ایران قصد دارد چه اتفاقی در جامعه از طریق بودجه بیافتد به صورت شایسته نپرداخته‌اند.

در سالیان گذشته به دلیل ابهامات متعددی نظیر عدم درج بخش قابل ملاحظه‌ای از ارقام در احکام بودجه در جداول و سقف بودجه، بالا بودن حجم ردیف‌های متفرقه که در بسیاری موارد مشخص نیست اعتبار به چه دستگاهی و بابت چه ماموریتی پرداخت می‌شود؛ حذف بخش قابل توجهی از اطلاعات بودجه‌ای مانند ارقام عملکرد سال‌های گذشته از اسناد بودجه و شفافیت بودجه به میزان زیادی کاهش یافته است. از این رو با وجود این که تصویب نهایی بودجه در مجلس باید به منزله اتمام ابهامات، تصریح حقوق و تکالیف دستگاه‌ها باشد، ولی به دلیل عدم شفافیت و امکان تفسیرهای گوناگون چانه زنی‌ها در تمام طول دوره اجرای بودجه باقی می‌ماند (فیاضی و

بر اساس مطالعات صورت گرفته (قاسمی و همکاران، ۱۳۸۷: ۴۳-۳۲) مشکلاتی همچون نبود تفکیک روشنی بین امور حاکمیتی و غیرحاکمیتی، مشخص نبودن اهداف بودجه و چرایی تنظیم آن، نقص دستگاه اجرایی و عدم اصلاح نظام اداری، ناسازگاری بین برنامه‌های توسعه و بودجه‌های سنواتی و مسائلی از این دست و با عنایت به محوری بودن بودجه عمومی در اجرا و پیاده‌سازی سیاست‌های کلی نظام ج.ا.ایران که مربوط به ابعاد مختلف قدرت ملی (سیاسی - حکومتی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، علم و فناوری، فرامرزی، سرزمینی، فضایی) است و برنامه‌های میان‌مدت و بلندمدت کلیه دستگاه‌های لشکری و کشوری باید در راستای آن تدوین شوند، پشتوانه نظری جامع بومی در این خصوص به صورت مدون در اختیار نیست و با توجه به ظهور پارادایم‌های جدید در عرصه نظریه‌پردازی و همچنین تجربه تحول‌ساز کشورهای مختلف، لزوم شناسایی و تدوین بودجه در ج.ا.ایران با تمرکز بر شرایط بومی و اقتضائات انقلاب اسلامی پیش‌ازپیش ضروری ساخته است. از طرفی مسائل بودجه عمومی با توجه به اینکه دارای وجوه چندبعدی است، ضرورت دارد ملاک‌ها، شاخص‌ها و سنجه‌های گزاره سیاستی بودجه عمومی جمهوری اسلامی ایران مشخص شود. بنابراین ما در این پژوهش درصدد پاسخ به این سؤال هستیم که گزاره‌های سیاستی بودجه عمومی سنواتی در جمهوری اسلامی ایران، کدامند؟

مبانی نظری و پیشینه شناسی تحقیق

بودجه عمومی موضوعی میان‌رشته‌ای است که برای تبیین جنبه‌های نظری و عملی آن، رشته‌های مختلف علمی ایفای نقش کرده‌اند. اندیشمندان دانشگاهی از رشته‌های مختلف علمی، همچون: مدیریت عمومی، اقتصاد، حقوق، حسابداری، علوم سیاسی و حتی علوم اجتماعی و رفتاری، در شکل‌گیری و توسعه دانش نظری و عملی بودجه دارای نقش‌های تعیین‌کننده‌ای بوده‌اند و برای تشریح فرآیندهای بودجه‌ریزی عمومی، چارچوب و نظریه‌هایی را برای بازیگران بودجه در مراحل تهیه و تنظیم، تصویب، اجرا و واپایش بودجه عمومی فراهم کرده‌اند (مقیمی، ۱۳۹۶: ۱).

«نظریه‌پردازان مدیریت عمومی تلاش کرده‌اند تا با استفاده از پارادایم‌های مختلف، چارچوب‌هایی را در سرتاسر فرآیند بودجه‌ریزی فراهم سازند تا در سایه حکمرانی خوب، بودجه‌ریزی خوب نیز محقق شود. اقتصاددانان با طرح نظریاتی در خصوص چگونگی تخصیص منابع کمیاب، تعیین سیاست‌های مالی و تبیین کارکردهای اقتصادی دولت (تثبیت، تخصیص و

توزیع) در بسط مبانی نظری و عملی بودجه عمومی سهم برجسته‌ای داشته‌اند تا بودجه ملی، منابع را به‌درستی تخصیص دهد، ثروت و درآمدها را توزیع کند و اقتصاد را به ثبات رساند (همان). بودجه به‌طور ذاتی، عملی سیاسی است و متن آن دربرگیرنده منابع قابل تخصیص به امورات کشور است و معمولاً حاصل فرآیند مذاکره‌ای است که در طول مدت طولانی تکامل یافته است. بودجه درحالی که ممکن است که یک فرایند خنثی جلوه کند، بودجه در واقع بازتاب مالی آنچه دولت قصد انجام آن را دارد، است (چوهان و والزر، ۱، ۲۰۱۷: ۲).

بودجه عمومی علاوه بر اینکه ابزاری برای واپایش و یکپارچه‌سازی فعالیت‌های دولت در ج.ا.ایران مورداستفاده قرار می‌گیرد، ابزاری برای تعیین خط‌مشی نظام ج.ا.ایران نیز به‌شما می‌آید که بر اساس آن دولت ضمن مسئله‌یابی و ارائه گزینه‌های حل مسائل عمومی، سیاست‌های بودجه‌ای عقلایی برای حل مسائل عمومی کشور اتخاذ می‌کند.

«سیاست‌های درآمدی و هزینه‌های دولت (سیاست‌های پولی و مالی) که از طریق بودجه اعمال می‌شود، نوعی اعمال قدرت به‌شما می‌آید که اگر بر پایه اصول علمی و منطقی بنیان گذاشته شود، حاکمیت دولت را به‌نحوی مطلوب در انجام وظایفی که بر عهده دارد، میسر می‌سازد» (مقیم، ۱۳۹۶: ۲).

از سویی دیگر مدیران اهمیت سود را به‌عنوان یک معیار تشخیص می‌دهند و تشویق می‌شوند تا سود را در آستانه‌های کلیدی یا بالاتر از آن همانند عملکرد دوره قبلی، سود در مقابل زیان (سود صفر) مالی بر اساس انتظارات اجماع تحلیل‌گران، یا درآمد همتایان صنعت گزارش کنند (گیب، ۲۰۲۱: ۴).

گزاره‌های سیاستی

دولت‌ها در برابر جامعه وظایفی دارند و برای انجام این وظایف باید فعالیت‌هایی اعم از اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و... صورت گیرد. برای انجام صحیح این فعالیت‌ها نیز لازم است، سیاست‌هایی تدوین شود. با تدوین و اجرای این سیاست‌ها می‌تواند به نتایجی همچون توسعه کشور، رضایت عمومی شهروندان، افزایش سطح رفاه و قدرتمند شدن کشور منجر خواهد شد. همچنین تدوین و اجرای نادرست آنها می‌تواند نارضایتی عمومی، کاهش سطح رفاه و

عقب‌ماندگی کشور را در پی داشته باشد (مقدس‌پور و همکاران^۱، ۲۰۱۳: ۴۵). سیاست‌گذاری را علم دولت و شاخه‌ای جدید از علم سیاست می‌دانند که با توجه به چندوجهی بودن مسائلی که خط‌مشی‌ها برای حل آنها تدوین می‌شوند از علومی همچون حقوق، اقتصاد، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی به تناوب و تناسب بهره‌مند می‌شوند (هاولت و همکاران^۲، ۲۰۱۷: ۱۵).

گزاره سیاستی بودجه^۳ یک سند سیاستی دولت است که اولویت‌های راهبردی و اهداف سیاستی گسترده را برای اینکه دولت مرکزی و استان‌ها بودجه‌های خود را برای دوره‌های بعدی تعیین کنند، استفاده می‌شود. این سند شامل موارد زیر است:

الف) ارزیابی وضعیت فعلی اقتصاد، از جمله پیش‌بینی‌های اقتصاد کلان مانند اولویت‌های فعلی دولت، ارکان و جهت‌گیری‌های راهبردی؛

ب) چشم‌انداز مالی با توجه به درآمدها، مخارج دولت و استقراض برای سال مالی آینده و میان مدت؛

ج) سقف‌های هزینه‌ای پیشنهادی برای دولت

د) اصول مسئولیت مالی و اهداف مالی در میان مدت شامل محدودیت کل بدهی سالانه و

ه) بیانیه ریسک‌های مالی خاص (ناگا و همکاران^۴، ۲۰۲۳: ۹).

ارکان و جهت‌گیری راهبردی بودجه عمومی

مشخصه غالب مکاتب با مفاهیم پارادایم تجویزی و رویکردهایی است که به نظام برنامه‌ریزی و مدیریت راهبردی نگاه فرآیندی دارند و به همین دلیل اقدامات فرآیند برنامه‌ریزی راهبردی را بر یک توالی منطقی تعریف و اجرا می‌کنند.

منظور از ارکان جهت‌ساز، مهم‌ترین بخش مقوم هر حرکت بوده و مبنای اصلی اصلاح جهت حرکت است. ارکان جهت‌ساز مبنای فکری، اصول و ارزش‌های هر حرکت و تلاش نظام‌مندی است. منظور از ارکان جهت‌ساز، مجموعه‌ی مأموریت، اهداف، اصول و ارزش‌های اساسی است که در زمان و مکان جاری و ساری بوده و خدشه‌ناپذیر است (جلالی فراهانی و علوی وفا، ۲۰۱۹:

1. Moghaddaspur, S. Danaeefard, H. & Kordnaeej, A

2. Howlett, Mukherjee

3. The Budget Policy Statement

4. Njaga, C. M., Nyagilo, V. N., & Matanda, J. W. (2023)

۱۲۱). ارکان جهت‌ساز، شامل دکترین، اهداف و سیاست‌ها تعریف می‌شود (موسوی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۰۳).

سیاست‌های مالی اقتصادی مندرج در سند چشم‌انداز

یکی از مهم‌ترین اسناد بالادستی و جهت‌ساز سیاست‌ها و برنامه‌های بخش عمومی، سند چشم‌انداز است. بر اساس این سند راهبردی، در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی، ایران کشوری است توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در منطقه با هویت اسلامی و انقلابی، الهام‌بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و موثر در روابط بین‌الملل خواهد بود (اصفهانی، ۱۳۹۸: ۲). مهم‌ترین اهداف کلان اقتصادی در سند چشم‌انداز عبارتند از:

- قرار گرفتن ایران در زمره ده اقتصاد برتر جهان در سال ۲۰۲۵
- دستیابی به جایگاه اول اقتصادی در منطقه با تحقق تولید ناخالص ۲ هزار میلیارد دلاری در افق ۲۰۲۵

- کاهش شکاف طبقاتی با تحقق ضریب جینی کمتر از ۰.۳۵ درصد
- کاهش تورم و تحقق تورم تک رقمی پایدار
- کاهش نرخ بیکاری و تحقق نرخ بیکاری تک رقمی پایدار
- افزایش نسبت درآمدهای مالیاتی و افزایش صادرات کالا و خدمات (شقایق شهری، ۱۳۹۷: ۲۱۲).

سیاست‌های مالی و اقتصادی مندرج در برنامه پنج‌ساله توسعه کشور

یکی از اسنادی که به‌عنوان سند بالادستی و هدایت‌گر توسعه مبنای عمل مجریان قرار گرفته، برنامه‌های پنج‌ساله توسعه کشور است (ثنایی پور، ۱۳۹۹: ۱). سیاست‌های مالی و اقتصادی برنامه پنج ساله توسعه، در شش بعد دسته‌بندی می‌شود: ۱. تولید و رفاه جامعه، ۲. شاخص‌های پولی و قیمت‌ها، ۳. بازار، کار، اشتغال و بهره‌وری، ۴. عدالت، فقرزدایی، ۵. جهانی شدن اقتصاد و تجارت خارجی، ۶. دولت و ساختار اقتصادی (شقایق شهری، ۱۳۹۷: ۲۱۴).

اصول قانون اساسی مرتبط با بودجه

قانون اساسی سرسلسله منابع حقوق و مبین میثاق ملی و مشخص کننده اصول کلی، سیاست‌ها و خط‌مشی‌های مهم و اساسی در ارتباط با جنبه‌های مختلف امور اجتماعی، سیاسی و فرهنگی است. با توجه به جایگاه برتر قانون اساسی به‌عنوان هنجار اول در هر کشور، طبعاً سایر مقررات باید

هماهنگ با اصول و ضوابط آن تنظیم و به تصویب برسد. قانون اساسی هر کشور نظام مالی ی عمومی آن کشور را از لحاظ اصول کلی و سیاست ها و خط‌مشی‌ها مشخص می‌کند و ارکان کشور را اعم از قوه مقننه و قوای دیگر مکلف به حرکت در چارچوب سیاست ها و اصول تعیین شده می‌سازد (نیکونهاد و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۱۵).

اصل ۵۲ قانون اساسی

بودجه سالانه کل کشور به‌ترتیبی که در قانون مقرر می‌شود از طرف دولت تهیه و برای رسیدگی و تصویب به مجلس شورای اسلامی تسلیم می‌شود. هرگونه تغییر در ارقام بودجه نیز تابع مراتب مقرر در قانون خواهد بود (قاسمی، ۲۰۲۰: ۷). مطابق با این اصل ابتکار بودجه‌ریزی منحصرأ در صلاحیت دولت قرار داده شده است (بهادری جهرمی و همکاران، ۱۳۹۹: ۹۰).

اصل ۵۳ قانون اساسی

اصل ۵۳ قانون اساسی بیان می‌دارد: کلیه دریافت‌های دولت در حساب‌های خزانه‌داری کل متمرکز می‌شود و همه پرداخت‌ها در حدود اعتبارات مصوب به‌موجب قانون انجام می‌گیرد. تأکید اصل ۵۳ قانون اساسی بر لزوم تمرکز کلیه دریافت‌های دولت در حساب‌های خزانه‌داری کل و عدم پذیرش موارد استثنا و نیز عدم پذیرش مصارف خاص برای منابع پیش از آغاز سال مالی است (نیکونهاد، ۲۰۱۷: ۱۱۷).

پیشینه پژوهش

عباسیان و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله خود به ارائه الگوی بودجه‌ریزی در ایران بر مبنای رشد اقتصادی و رقابت‌پذیری منطقه‌ای با رویکرد پویایی نظام پرداختند. چهار سناریو مرتبط (مدیریت بودجه، بهبود توان رقابتی، واپایش تورم و جامع) پیشنهاد شد.

پورعزت و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیق خود مؤلفه‌های ناظر بر رعایت عدالت بین‌نسلی در خط‌مشی بودجه‌ای ایران شناسایی کردند. نتیجه این پژوهش، بروز و ظهور ۱۴ تم در قالب ۴ مقوله است که به‌ترتیب اهمیت عبارتند از: تعهدات و خط‌مشی‌ها، منابع، زیرساخت‌های فنی و قانونی و مقررات.

امینی (۱۳۹۷) در تحقیق خود به طراحی مدل شبکه‌ای سنجش بلوغ بودجه‌ریزی بر مبنای عملکرد با رویکرد تحلیل پوششی داده‌ها پرداخته است. از میان تمامی آرمان‌های موجود در نظام بودجه‌ریزی، ۵ هدف اصلی شناسایی و به‌عنوان آرمان انتخاب شد.

طالب نیا و همکاران (۱۳۹۷) در تحقیق خود ساختار نظام بودجه‌ریزی در ایران را مورد بررسی قرار دادند.

کردستانی (۱۳۹۸) چالش‌های نظام بودجه‌ریزی شناسایی و ارزیابی کرد. این پژوهش، فهرستی از چالش‌های نظام بودجه‌ریزی در مراحل چهارگانه طراحی و تدوین لایحه بودجه، تصویب، اجرا و ارزیابی ارائه و درک عمیق‌تری از دلایل عدم تحقق اهداف پیش‌بینی شده را ایجاد و مبنایی برای اصلاح نظام بودجه‌ریزی فراهم می‌کند.

جلالی علی‌آبادی (۱۳۹۵) در پژوهش خود به طراحی الگوی اجتماعی تدوین بودجه در حوزه علوم پژوهشات و فناوری در ایران پرداخته است. درک ذهنی تدوین کنندگان بودجه می‌تواند حاکی از مذاکره‌ای بودن، اطلاعات محور بودن و خروجی محور بودن بودجه باشد.

احمدی (۱۳۹۵) در تحقیق خود به طراحی و تبیین مدل بودجه‌ریزی بر اساس شاخص‌های حکمرانی خوب در ایران پرداخته است. در این تحقیق مقولات متعدد بودجه‌ریزی بر مبنای حکمرانی خوب استخراج شد.

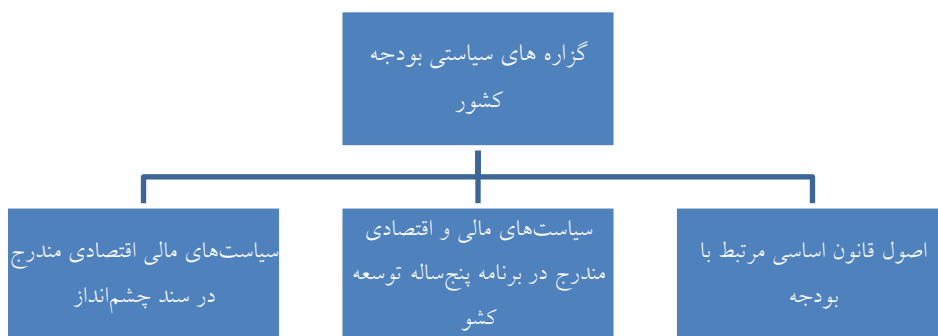
نوبخت (۱۳۹۱) در پژوهش خود الگوی مفهومی اصلاح ساختار بودجه‌ریزی کشور را ترسیم کرده است. وی به این نتیجه رسیده است که می‌توان سند بودجه را به گونه‌ای تهیه و تنظیم کرد که ضمن هم راستایی با سیاست‌های کلی نظام از ویژگی‌های مطلوب نیز برخوردار باشد.

ابدالی و نویسندگان (۱۳۹۶) در تحقیق خود تبیین چارچوب مدیریت مخارج عمومی در ایران پرداخته است. در این تحقیق ابعاد اصلی چارچوب پیشنهادی (شامل برنامه‌ریزی و تخصیص منابع، انضباط مالی، مدیریت عملیات)، مؤلفه‌های شکل‌گیری روابط آن‌ها با اصول حکمرانی خوب شناسایی شده است.

الگوی مفهومی

در این راستا الگوی مفهومی این پژوهش روابط بین مفاهیم را ارائه کرده است؛ یعنی بودجه عمومی سنواتی به‌عنوان مفهوم مورد بررسی پژوهش در نظر گرفته شده است. الگوی مفهومی این پژوهش مبنایی را در اختیار پژوهشگر قرار داده است تا عواملی که در ایجاد مسئله پژوهش مهم تشخیص داده شده‌اند را شناسایی و پرسشنامه را بر اساس آن با دقت تهیه کند. شایان‌ذکر است که الگوی مفهومی شامل سه بخش عمده به شرح زیر است:

اصول قانون اساسی مرتبط با بودجه، سیاست‌های مالی و اقتصادی مندرج در برنامه پنج‌ساله توسعه کشور، سیاست‌های مالی اقتصادی مندرج در سند چشم‌انداز است که شاخص‌ها، سنجه‌ها و معیارهای هر کدام از آنها استخراج و در قالب پرسشنامه به رای خبرگان گذاشته شد. الگوی مفهومی طراحی شده در این پژوهش اندیشه پژوهشگر را در پاسخ به سوالات پژوهش مسنجم و هماهنگ خواهد کرد که به شرح زیر ارائه می‌شود.

شکل شماره ۱: الگوی مفهومی تحقیق (محقق ساخته)

روش تحقیق

این تحقیق از نوع کیفی است و از منظر هدف تحقیقی کاربردی است؛ چرا که سعی می‌شود نتایج حاصل از این تحقیق را مورد استفاده عملی قرار داده و با کمک نتایج آن، مشکلات بودجه عمومی رفع شوند.

روش جمع‌آوری داده‌ها کتابخانه‌ای و میدانی، ابزارهای گردآوری داده‌ها شامل پرسشنامه باز و بسته؛ مصاحبه باز و بسته و اسناد و مدارک است. منابع گردآوری داده‌ها شامل داده‌های دست‌اول، دست‌دوم و دست سوم هستند. جامعه آماری این پژوهش خبرگان و صاحب‌نظرانی هستند که در حوزه‌های بودجه خبره بوده و دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد به بالا و حداقل ۱۵ سال سابقه کار در سطوح راهبردی کشور به تعداد ۸۶ نفر هستند. چنین افرادی با این ویژگی محدود و در مجموع با فرمول کوکران ۷۰ نفر برآورد شده است. برای سنجش روایی ابزار تحقیق از روش روایی محتوا و برای سنجش پایایی از فرمول آلفای کرونباخ استفاده شده است. در این پژوهش

شاخص آلفای کرونباخ «۰/۸۶» محاسبه شده است؛ بنابراین همبستگی درونی بین سؤالات و همگن بودن آن‌ها به شرح زیر تایید شد:

در این پیمایش، داده‌های مورد نیاز از طریق پرسشنامه به تعداد ۷۰ نفر با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند و تمام شمول استفاده شد. پرسشنامه از نوع ساختار یافته در دو بخش مشخصات جمعیت‌شناختی در ۵ متغیر و سازه‌های اثرگذار در گزاره سیاستی بودجه عمومی جمهوری اسلامی ایران حاوی ۶۸ متغیر در طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت طراحی شد.

جدول شماره ۲: شاخص‌های تحقیق

مفهوم مورد بررسی	شاخص
اهم قوانین اساسی مرتبط با گزاره سیاستی	اصل ۴۴، اصل ۵۲، اصل ۵۳، اصل ۱۱۰، اصل ۱۲۶، اصل ۴۴ قانون اساسی
اهم شاخص‌های قانون برنامه و بودجه، مرتبط با گزاره‌های سیاستی	تعیین هدف‌های کلی برنامه‌های عمرانی کشور، بررسی خط‌مشی‌ها و سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی جهت طرح در هیأت وزیران، اظهار نظر نسبت به برنامه‌های عمرانی جهت طرح در هیأت وزیران، تعیین خط‌مشی تنظیم بودجه کل کشور، بررسی بودجه کل کشور برای طرح در هیأت وزیران، اتخاذ تصمیم درباره مسائلی که مسئولان دستگاه‌های اجرایی در زمینه اجرای طرح‌ها و فعالیت‌ها با آن مواجه و در شورای اقتصاد مطرح می‌کنند، تصویب اصول و سیاست‌ها و ضوابط مربوط به اعطای وام از محل اعتبارات عمرانی به مؤسسات دولتی و شرکت‌های دولتی و سایر مؤسسات در بخش عمومی و شهرداری‌ها به پیشنهاد وزارت اقتصاد و دارایی و سازمان برنامه و بودجه، تصویب اصول و سیاست‌ها و ضوابط مربوط به اعطای وام و یا مشارکت دولت در سرمایه‌گذاری مؤسسات خصوصی از طریق بانک‌ها و مؤسسات اعتباری تخصصی به پیشنهاد وزارت دارایی و سازمان برنامه و بودجه، تصویب اصول و سیاست‌ها و ضوابط مربوط به اخذ وام و اعتبارات خارجی که توسط کمیته‌ای مرکب از نمایندگان وزارت اقتصاد و دارایی، سازمان برنامه و بودجه و بانک مرکزی ایران تنظیم و پیشنهاد خواهد شد، بررسی و اظهار نظر نسبت به آیین‌نامه‌ها و مقررات مربوط به اجرای این قانون و قوانین برنامه‌های عمرانی پنجساله که توسط سازمان برنامه و بودجه

شاخص	مفهوم مورد بررسی
<p>تهیه می‌شود جهت طرح و تصویب در هیأت وزیران، انجام وظایفی که در سایر قوانین که به هیأت عالی برنامه محول شده است، انجام مطالعات و بررسی‌های اقتصادی و اجتماعی به منظور برنامه‌ریزی و تنظیم بودجه و تهیه گزارش‌های اقتصادی و اجتماعی، تهیه برنامه درازمدت با تبادل نظر با دستگاه‌های اجرایی و تسلیم آن به شورای اقتصاد، تهیه برنامه عمرانی پنج ساله طبق فصل چهارم قانون برنامه و بودجه، پیشنهاد خط‌مشی‌ها و سیاست‌های مربوط به بودجه کل کشور به شورای اقتصاد، تهیه و تنظیم بودجه کل کشور، نظارت مستمر بر اجرای برنامه‌ها و پیشرفت سالانه آنها طبق مفاد فصل نهم قانون برنامه و بودجه، هماهنگ کردن روش‌ها و برنامه‌های آماری کشور، ارزشیابی دارایی و عملکرد دستگاه‌های اجرایی کشوری و گزارش آن به رئیس جمهور، بررسی گزارشها و مسائلی که باید در شورای اقتصاد مطرح شود.</p>	
<p>تعیین نرخ سرمایه‌گذاری متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز؛ تعیین درآمد سرانه متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز؛ تعیین تولید ناخالص ملی متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز؛ تعیین نرخ اشتغال متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز؛ تعیین نرخ تورم متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز؛ کاهش فاصله‌ی درآمد میان دهک‌های بالا و پایین جامعه، تعیین رشد فرهنگ متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز، تعیین رشد آموزش و پژوهش متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز، تعیین رشد توانایی‌های دفاعی و امنیتی متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز.</p>	<p>اهم شاخص‌های مالی سند چشم‌انداز، مرتبط با گزاره‌های سیاستی</p>
<p>رشد اقتصادی شتابان و پایدار و اشتغال‌زا به گونه‌ای که با بسیج همی امکانات و ظرفیت‌های کشور، متوسط رشد ۸ درصد در طول برنامه محقق شود؛</p>	<p>اهم شاخص‌های مالی اقتصادی سیاست‌های کلی برنامه پنج ساله ششم کشور، مرتبط با گزاره</p>

شاخص	مفهوم مورد بررسی
<p>بهبود مستمر فضای کسب‌وکار و تقویت ساختار رقابتی و رقابت‌پذیری بازارها؛</p> <p>مشارکت و بهره‌گیری مناسب از ظرفیت نهادهای عمومی غیردولتی با ایفای نقش ملی و فراملی آنها در تحقق اقتصاد مقاومتی؛</p> <p>توسعه‌ی پیوندهای اقتصادی و تجاری متقابل و شبکه‌ای کشور به‌ویژه با کشورهای منطقه‌ی آسیای جنوب غربی، تبدیل‌شدن به قطب تجاری و ترانزیتی و انعقاد پیمان‌های پولی دو و چندجانبه با کشورهای طرف تجارت در چارچوب بندهای ۱۰، ۱۱ و ۱۲ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی؛</p> <p>گسترش و تعمیق نظام جامع تأمین مالی و ابزارهای آن (بازار پول، بازار سرمایه و بیمه‌ها) با مشارکت اشخاص حقیقی و حقوقی داخلی و خارجی و افزایش سهم مؤثر بازار سرمایه در جهت توسعه‌ی سرمایه‌گذاری و ثبات و پایداری و کاهش خطرپذیری فعالیت‌های تجاری و اقتصادی کشور با تأکید بر ارتقاء شفافیت و سلامت نظام مالی.</p> <p>تأمین مالی فعالیت‌های خرد و متوسط به‌وسیله‌ی نظام بانکی؛</p> <p>ارتقای کیفی و کمی نظام جامع صنعت بیمه و ابزارهای آن (بازارهای رقابتی، بیمه‌ی اتکایی و...) با مشارکت اشخاص حقیقی و حقوقی داخلی و خارجی به‌منظور توسعه‌ی سرمایه‌گذاری و ثبات و پایداری و کاهش خطرپذیری فعالیت‌های تجاری و اقتصادی کشور، جذب سرمایه‌ی ایرانیان خارج از کشور و سرمایه‌گذاران خارجی با ایجاد انگیزه و مشوق‌های لازم؛</p> <p>اعمال نظارت کامل و فراگیر بانک مرکزی بر بازار و مؤسسات پولی، بانکی و اعتباری و ساماندهی مؤسسات و بازارهای غیرمتشکل پولی و مالی در جهت ارتقاء شفافیت و سلامت و کاهش نسبت مطالبات غیرجاری به تسهیلات، تغییر نگاه به نفت و گاز و درآمدهای حاصل از آن، از منبع تأمین بودجه‌ی عمومی به «منابع و سرمایه‌های زاینده‌ی اقتصادی»، استقلال مدیریت حساب‌ها از بانک مرکزی؛</p> <p>ارائه‌ی تسهیلات از منابع صندوق توسعه‌ی ملی به بخش‌های غیردولتی به‌صورت ارزی؛</p> <p>استقلال مصارف صندوق توسعه‌ی ملی از تکالیف بودجه‌ای و قوانین عادی؛</p> <p>سپرده‌گذاری ارزی حداکثر ۲۰ درصد از منابع ورودی صندوق، نزد بانک‌های عامل؛</p>	<p>سیاستی</p>

مفهوم مورد بررسی	شاخص
	تحقق کامل هدفمندسازی یارانه‌ها ، برنامه‌ریزی برای دستیابی به ضریب جینی ۳۴ درصد؛
	متوسط رشد سالانه تولید ناخالص داخلی، متوسط رشد سالانه تولید؛ سرانه، متوسط رشد سالانه بهره‌وری کل عوامل تولید؛
	متوسط رشد سالانه تشکیل سرمایه ثابت ناخالص؛
	متوسط رشد هزینه های مصرفی کل؛
	متوسط رشد صادرات غیر نفتی کالا و خدمات (بدون معیانات گازی)؛
	متوسط رشد سالانه واردات کل؛
	متوسط رشد سالانه نقدینگی؛
	نرخ تورم؛
	نرخ بیکاری؛
	متوسط رشد سالانه ارزش افزوده؛
	متوسط رشد سالانه اشتغال؛
	متوسط رشد سالانه سرمایه‌گذاری؛
	متوسط رشد سالانه بهره‌وری کل عوامل؛

گویه های پرسشنامه از اعتبار لازم برخوردار بود؛ زیرا متغیرهای مورد اندازه‌گیری مورد توافق خبرگان موضوع مطالعه بوده است. برای تعیین قابلیت اعتماد (پایایی) ابزار اندازه‌گیری از آلفای کرونباخ استفاده شد و ضریب به‌دست آمده ۰.۸۳۹ است که ضریب قابل قبولی بود.

در بخش آمار استنباطی، برای کاهش تعداد متغیرهای پژوهش در عوامل و تعیین سهم هر یک از عوامل در گزاره سیاستی بودجه عمومی جمهوری اسلامی ایران از فن تحلیل عاملی استفاده شد. برای اطمینان از مناسب بودن داده‌ها از ضریب KMO و آزمون بارتلت استفاده شد. مقدار KMO همواره بین صفر و یک در نوسان است. در صورتی که مقدار آن کمتر از ۰.۵ باشد داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب نخواهند بود و اگر مقدار بین ۰.۵ و ۰.۶۹ باشد، باید با احتیاط به اجرای تحلیل عاملی پرداخت. اما در صورتی که مقدار آن بزرگتر از ۰.۷ باشد، همبستگی‌های موجود در بین داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب است. آزمون بارتلت نیز این فرضیه را که ماتریس همبستگی‌های مشاهده شده متعلق به جامعه‌ای با متغیرهای ناهمبسته است، می‌آزماید. مربع کای معنادار حداقل شرط لازم برای اجرای تحلیل عاملی است (زارع چاهوکی، ۱۳۸۹).

جدول شماره ۳: ضریب KMO و آزمون بارتلت برای ماتریس همبستگی متغیرها

مجموعه مورد تحلیل	مقدار KMO	مقدار بارتلت	سطح معنی داری
گزاره‌های سیاستی بودجه عمومی جمهوری اسلامی ایران	۰.۷۰۹۴۰۸	۲۸۳.۲۳۳۵۳۷	۰۰۰

همانطور که در جدول مشاهده می‌شود، مقدار KMO برابر است با ۰.۷۰۹۴۰۸ و آزمون بارتلت نیز در حد قابل قبولی ($\text{sig} = .000 > .5$) معنادار است. بنابراین، متغیرهای پژوهش‌های برای تحلیل مناسب است.

جدول شماره ۴: اولویت‌بندی متغیرهای اثرگذار بر گزاره سیاستی بودجه عمومی جمهوری اسلامی ایران

اولویت	سئوالات	متغیر	انحراف معیار
۱	۳۵	تعیین تولید ناخالص ملی متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز	۰.۹۴۳
۲	۶۴	متوسط رشد سالانه واردات کل	۰.۹۴۲
۳	۶۳	متوسط رشد صادرات غیرنفتی کالا و خدمات (بدون معیانات گازی)	۰.۹۳۴
۴	۳۶	تعیین نرخ اشتغال متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز	۰.۹۳۰
۵	۳۳	تعیین نرخ سرمایه‌گذاری متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز	۰.۹۲۸
۶	۷۲	ممنوعیت مالکیت و سرمایه‌گذاری اعم از طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تاسیس موسسه و یا شرکت دولتی	۰.۹۲۳
۷	۶۲	متوسط رشد هزینه‌های مصرفی کل	۰.۹۲۲
۸	۵۳	ارائه‌ی تسهیلات از منابع صندوق توسعه‌ی ملی به بخش‌های غیردولتی به صورت ارزی	۰.۹۱۷
۹	۲۰	تصویب اصول و سیاست‌ها و ضوابط مربوط اعطای وام یا مشارکت در سرمایه‌گذاری مؤسسات خصوصی از طریق بانکها و مؤسسات اعتباری تخصصی به پیشنهاد	۰.۹۱۶
۱۰	۳۴	تعیین درآمد سرانه متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز	۰.۹۱۳
۱۱	۶۱	متوسط رشد سالانه تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	۰.۹۱۳
۱۲	۲۱	تصویب اصول و سیاست‌ها و ضوابط مربوط اخذ وام و اعتبارات خارجی. به پیشنهاد وزارت امور اقتصادی و دارایی و...	۰.۹۰۸

یافته‌های و تجزیه و تحلیل داده‌ها

الف: یافته‌های تحقیق

برای تحلیل عاملی، ابتدا باید عوامل اولیه استخراج شود که این مرحله از طریق واریانس تبیین شده به روش تحلیل‌های عاملی صورت گرفت. در تحلیل‌های عاملی، عموماً برای تعیین تعداد عوامل قابل استخراج از ملاک کیسر استفاده می‌شود. براساس ملاک کیسر، عواملی را که دارای مقدار ویژه بیشتر از ۱ هستند، می‌توان به‌عنوان عوامل قابل استخراج انتخاب کرد. در جدول ۵، عوامل استخراج شده، همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی ارائه شده است. همانطور که مشاهده می‌شود، ۹ عامل دارای مقادیر ویژه بیشتر از ۱ هستند و متغیرهای مورد بررسی را می‌توان در این ۹ عامل خلاصه کرد: عامل اول با مقدار ویژه ۳۸.۲۸۵ بیشترین سهم را در گزاره سیاستی بودجه عمومی جمهوری اسلامی داشته و به تنهایی ۵۱.۷۳۷ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند. عامل دوم با ۸.۶۵۲، عامل سوم با ۶.۹۰۶، عامل چهارم با ۵.۶۲۶، عامل پنجم با ۳.۶۶۹، عامل ششم با ۳.۰۳۱ و عامل هفتم با ۲.۳۸۱، عامل هشتم با مقدار ویژه ۱.۶۳۷ و عامل نهم با مقدار ویژه ۱.۲۷۵ در رتبه‌های بعدی قرار گرفته و به ترتیب ۱۱.۶۹۲ درصد، ۹.۳۳۳ درصد، ۷.۶۰۲ درصد، ۴.۹۵۸ درصد، ۴.۰۹۶ درصد، ۳.۲۱۸ درصد، ۲.۲۱۲ درصد و ۱.۷۲۳ درصد از کل عوامل تاثیرگذار یعنی مجموع ۹۶.۵۷۰ درصد در گزاره سیاستی بودجه عمومی جمهوری اسلامی ایران را تبیین کرده که مقدار مناسب و قابل قبولی است.

جدول شماره ۵: واریانس عوامل استخراج شده به روش تحلیل عاملی اصلی

مجدورات عوامل استخراج شده پس از چرخش			مقدار ویژه اولیه			
درصد واریانس تجمعی	درصد واریانس	مقدار ویژه	درصد واریانس تجمعی	درصد واریانس	مقدار ویژه	عامل‌ها
۴۴.۸۰۸	۴۴.۸۰۸	۳۳.۱۵۸	۵۱.۷۳۷	۵۱.۷۳۷	۳۸.۲۸۵	۱
۵۸.۹۳۹	۱۴.۱۳۱	۱۰.۴۵۷	۶۳.۴۲۹	۱۱.۶۹۲	۸.۶۵۲	۲
۶۷.۶۶۹	۸.۷۳۰	۶.۴۶۰	۷۲.۷۶۲	۹.۳۳۳	۶.۹۰۶	۳
۷۴.۹۶۹	۷.۳۰۰	۵.۴۰۲	۸۰.۳۶۴	۷.۶۰۲	۵.۶۲۶	۴
۸۱.۴۲۳	۶.۴۵۵	۴.۷۷۶	۸۵.۳۲۲	۴.۹۵۸	۳.۶۶۹	۵
۸۷.۵۹۶	۶.۱۷۳	۴.۵۶۸	۸۹.۴۱۸	۴.۰۹۶	۳.۰۳۱	۶

مجدورات عوامل استخراج شده پس از چرخش			مقدار ویژه اولیه			
درصد واریانس تجمعی	درصد واریانس	مقدار ویژه	درصد واریانس تجمعی	درصد واریانس	مقدار ویژه	عامل‌ها
۹۱.۵۱۲	۳.۹۱۵	۲.۸۹۷	۹۲.۶۳۵	۳.۲۱۸	۲.۳۸۱	۷
۹۴.۰۹۹	۲.۵۸۷	۱.۹۱۴	۹۴.۸۴۷	۲.۲۱۲	۱.۶۳۷	۸
۹۶.۵۷۰	۲.۴۷۱	۱.۸۲۹	۹۶.۵۷۰	۱.۷۲۳	۱.۲۷۵	۹
تا ۷۴ عامل کمتر از یک						

پس از تعیین تعداد عامل‌ها باید مشخص شود که هر یک از متغیرها به کدام عامل تعلق دارند و به اصطلاح بار کدام عامل می‌شوند. از این رو باید وارد مرحله‌ای به نام دوران یا چرخش عامل شد. هدف چرخش، رسیدن به وضعیتی برای عامل‌هاست تا بتوان آنها را بهتر تفسیر و طبقه‌بندی کرد. به‌همین منظور، با فرض رایج تحلیل عاملی، متغیرهای بالاتر از ۵. متغیرهای با معنا و مهم هستند از روش واریماکس، که رایج‌ترین شیوه چرخش متعامد است، استفاده شد و متغیرهای مورد بررسی (۷۴ متغیر) بعد از ۹ چرخش در قالب ۵ عامل طبقه‌بندی شد.

همانطور که مشاهده می‌شود، متغیرهای ۷، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۹، ۴۰، ۵۳، ۵۵، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳ و ۷۴ بیشترین بار را روی عامل اول و سئوالات ۱، ۵، ۶، ۱۴، ۱۶، ۱۸، ۲۷، ۳۰، ۳۱، ۶۶ بیشترین بار را روی عامل دوم و سئوالات ۲۲، ۴۳، ۴۵، ۵۴، ۵۹، ۶۵ بیشترین بار را روی عامل سوم و سئوالات ۸، ۳۸ و ۴۹ بیشترین بار را روی عامل چهارم و سئوال ۲۶ بیشترین بار را روی عامل پنجم و سئوال ۴۸ بیشترین بار را روی عامل ششم دارند.

بر اساس نتایج ماتریس چرخش یافته سئوالات ۲، ۳، ۴، ۱۳، ۱۷، ۴۱، ۴۴، ۴۶، ۴۷، ۵۰، ۵۱، ۵۶، ۵۷ و ۵۸ به دلیل داشتن بارعاملی پایین، از تحلیل حذف شدند. علت حذف متغیرهای مذکور از تحلیل این است که سطح مشترک این متغیرها توسط متغیرهای مهم‌تری پوشانده شده است.

ب: تجزیه و تحلیل یافته‌ها

نام عامل	سئوال	بار عاملی	نام عامل	سئوال	بارعاملی
امور اقتصاد کلان	۶۲	۰.۹۷۰	خط‌مشی‌های اقتصادی	۶۶	۰.۷۷۱
	۶۳	۰.۹۷۰		۳۱	۰.۶۷۳

نام عامل	سئوال	بار عاملی	نام عامل	سئوال	بار عاملی
	۲۷	۰/۶۶۲		۶۴	۰/۹۷۰
	۱۸	۰/۶۵۰		۲۱	۰/۹۶۸
	۱۶	۰/۶۳۹		۲۰	۰/۹۶۱
	۶	۰/۶۳۱		۳۵	۰/۹۵۶
	۵	۰/۶۲۹		۳۳	۰/۹۵۵
	۶۵	۰/۶۷۶	کسب و کاری. بهبود فضای رقابت	۳۶	۰/۹۵۵
	۴۳	۰/۶۰۷		۳۴	۰/۹۵۴
	۴۵	۰/۵۵۶		۳۷	۰/۹۵۴
	۵۴	۰/۵۵۲		۵۳	۰/۹۴۳
	۵۹	۰/۵۴۱		۶۰	۰/۹۳۵
	۲۲	۰/۵۱۴		۶۱	۰/۹۳۵

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

نتایج حاکی از آن است که متغیرهای مهمی مانند: " تعیین تولید ناخالص ملی متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز"، "متوسط رشد سالانه واردات کل"، "متوسط رشد صادرات غیر نفتی کالا و خدمات (بدون میعانات گازی)"، " تعیین نرخ اشتغال متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز"، " تعیین نرخ سرمایه‌گذاری متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز"، "ممنوعیت مالکیت و سرمایه‌گذاری اعم از طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تاسیس موسسه و یا شرکت دولتی"، "متوسط رشد هزینه‌های مصرفی کل"، "ارائه‌ی تسهیلات از منابع صندوق توسعه‌ی ملی به بخش‌های غیردولتی به‌صورت ارزی"، "تصویب اصول و سیاست‌ها و ضوابط مربوط به اعطای وام یا مشارکت در سرمایه‌گذاری موسسات خصوصی از طریق بانک‌ها و موسسات اعتباری تخصصی"، " تعیین درآمد سرانه متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز" "متوسط رشد سالانه تشکیل سرمایه ثابت ناخالص"، "تصویب اصول و سیاست‌ها و ضوابط مربوط اخذ وام و اعتبارات خارجی به پیشنهاد وزارت امور اقتصادی و دارایی و..." به‌ترتیب به‌عنوان اولویت‌های اول تا دوازدهم متغیرهای اثرگذار در گزاره سیاستی بودجه عمومی هستند.

با توجه به نتایج مربوط به اولویت‌بندی متغیرهای اثرگذار بر گزاره‌های سیاستی بودجه عمومی، لازم است برای نیل به اهداف بودجه عمومی به مسائل پیش‌گفته توجه کرد. نتایج تحلیل

عاملی نشان داد که عوامل موثر را در سه عامل امور اقتصاد کلان، خط‌مشی اقتصادی، فضای کسب و کار، خلاصه کرد. از میان عوامل مذکور، عامل امور اقتصاد کلان با مقدار ویژه ۳۸.۲۸۵ بیشترین سهم داشت و به تنهایی ۵۱.۷۳۷ درصد از کل واریانس را تبیین می‌کند. در همین راستا پیشنهاد می‌شود نتایج این تحقیق در اولویت‌بندی گزاره‌های سیاستی کارشناسان مرتبط با بودجه در نظر گرفته شود.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- اصفهانی، کریم؛ سلیمانی، نادر؛ تورانی، حیدر و صباحی، پرویز (۱۳۹۸). عوامل موثر بر توسعه حرفه‌ای مدیران آموزشگاهی در افق ۱۴۰۴. *مدیریت مدرسه*، ۷(۴)، ۲۴۱-۲۱۰.
- بهادری جهرمی، علی؛ کدخدامرادی، کمال و فراهانی، محمدصادق (۲۰۲۱). تحلیل شمول یا عدم شمول اصل ۷۵ قانون اساسی نسبت به لایحه بودجه. *دانشنامه حقوق اقتصادی*، ۲۸(۱۹)، ۱۱۰-۳۹.
- پورعزت، علی‌اصغر؛ احمدی، حیدر؛ عباسی، افسانه و عباسی، طیبه (۲۰۱۹). شناسایی مؤلفه‌های ناظر بر رعایت عدالت بین‌نسلی در خط‌مشی بودجه‌ای ایران. *سیاست‌گذاری عمومی*، ۵(۲)، ۱۶۱-۱۴۳.
- جلالی فراهانی، غلامرضا و علوی‌وفا، سعید (۱۳۹۸). طراحی و تدوین ارکان جهت‌ساز پدافند غیرعامل در رسانه ملی راهبردی. *مطالعات دفاعی استراتژیک*، ۷۸(۱۷)، ۱۳۶-۱۱۵.
- شقاقی شهری، وحید (۱۳۹۷). ارزیابی برنامه‌های پنج ساله توسعه کشور از منظر تحقق اهداف اقتصادی سند چشم‌انداز. *فصلنامه مجلس و راهبرد*، ۲۵(۹۴).
- طالب‌نیا، قدرت‌اله و طالبی، مریم (۲۰۱۸). نظام بودجه‌ریزی در ایران و ساختار آن. *رویکردهای پژوهشی نو در علوم مدیریت*، ۶(۱)، ۶۸-۴۱.
- عباسیان، عزت‌الله؛ محمودی، وحید؛ امیری، مجتبی و زندی، امید (۲۰۲۱). ارائه مدل بودجه‌ریزی در ایران بر مبنای رشد اقتصادی و رقابت‌پذیری منطقه‌ای با رویکرد پویایی نظام. *دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت*، ۱۰(۳۷)، ۴۱-۲۵.
- فیاضی، محمدتقی و فتحی‌زاد، محسن (۱۳۹۲). الزامات تهیه و تصویب بودجه عمومی دولت در سال ۱۳۹۳. تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- قاسمی، محمد؛ پناه، علی؛ خضری، محمد و مخبر، عباس (۱۳۸۷). بودجه‌ریزی در ایران: بودجه و دست اندرکاران. تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- کردستانی، غامرضا (۲۰۲۰). مدیریت مالی عمومی: شناسایی و ارزیابی چالش‌های نظام بودجه‌ریزی. *دوفصلنامه علمی حسابداری دولتی*، ۶(۱)، ۸۰-۶۱.
- زارع چاهوکی، محمدعلی (۱۳۸۹). تجزیه و تحلیل داده‌ها در پژوهش‌های منابع طبیعی با نرم افزار SPSS. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- مقدس‌پور، سعید؛ دانایی‌فرد، حسن و کردنائیچ، اسدالله (۲۰۱۳). واکاوی عوامل کلیدی در عدم موفقیت برخی خط‌مشی‌های عمومی در ج.ا.ایران: مطالعه خط‌مشی‌های مالیاتی کشور. *مجله علمی*، ۱۱(۱)، ۶۸-۳۳.
- مقیمی، سیدمحمد (۱۳۹۶). بودجه‌ریزی دولتی: نظریه‌ها، اصول و کاربردها از تنظیم تا واپایش. تهران، راه‌دان.
- نویخت، محمدباقر (۱۳۹۱). الگوی مفهومی اصلاح ساختار نظام بودجه‌ریزی کشور. *فصلنامه راهبرد اقتصادی*، ۱(۲)، ۴۶-۷.

- نیکونهاد، حامد و قارلقی، صدیقه (۲۰۱۷). اصل عدم تخصیص در نظام حقوق اساسی ایران با نگاهی به نظرها و رویه شورای نگهبان. فصلنامه دانش حقوق عمومی، ۶ (۱۷)، ۱۳۳-۱۰۹.

ب. منابع انگلیسی

- Chohan, U. W. (2017). Budget offices. Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance.
- Gibbs, R. A. (2021). The Impact of Earnings Manipulation on the Science and Practice of Strategic Management (Doctoral dissertation, University of Maryland, College Park).
- Howlett, M; Mukherjee, I. (2017). Policy formulation: where knowledge meets power in the. In Handbook of policy formulation: Edward Elgar Publishing.
- Njaga, C. M., Nyagilo, V. N., & Matanda, J. W. (2023). FINANCIAL MANAGEMENT PRACTICES AND FINANCIAL PERFORMANCE OF STATE CORPORATIONS UNDER STATE DEPARTMENT FOR TOURISM IN KENYA. International Academic Journal of Economics and Finance, 3 (9), 154, 169, 2.